1938 ий
30
ЙАНВАРЬ
№ 10 (393)
Акшэ 5 ыр.

8-шэ ИЙ ЛЭКТЭШ

Чыла эл пролэтар-шамыч, ушныза!

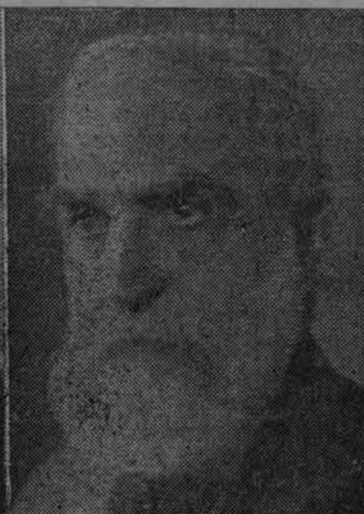

Рвэзэ коммунист

ВЛКСМ Маробком дэн Горком орган

Сӱрэтыштэ: шола гыч пурлашкэ—СССР Вэрховный Совэт Прэзидиум Прэдсэдатэль **М. И. Калинин**, прэдсэдатэльын заместитэльжэ-шамыч (кӱшнӧ) **Касумов Мир Башир Фатдак оглы, Ф. Е. Махарадзэ, М. П. Папян.** Ӱлнӧ—**Умурзäков Нурбапа, Салихов Мурат,** да Прэзидиум сэкрэтарь—**А. Ф. Горкин.**

ПЭРВОЙ СОЗЫВ СССР ВЭРХОВНЫЙ СОВЭТЫН ПЭРВОЙ СЭССИЙЖЭ

Дэпутат А. А. ЖДАНОВЫН өйлымыжо

Вэрховный Совэт дэпутат йолташ-шамыч! Правитэльствын полномочийжым сложитлымэ нэргэн Калык Комиссар-шамыч Совэт прэдсэдатэль Вäчэслав Михайлович Молотовын подписатлыман зайавлэньымКалык Комиссар-шамыч Совэт лӱм дэнэ прэдсэдатэльствуйущийын тыжак увэртарымыжэ, мэмнан тӱҥ закон—СССР Конституций дэнэ тӱрысньэк кэлшэн толэш.

Вэрховный Совэт Калык Комиссар-шамыч Совэтлан ӱшанымашым шкэ ыштымаштыжэ йэдинодушный манын каласэм гын, Вэрховный Совэтын чыла дэпутатшэ-шамычын общо мнэньыштым каласэм, манын мый шонэм.

(Залыштэ улшо-шамыч шогалыт, рӱжгэ совым кырат, совым кырымаш овацийыш савырна, кычкырымаш: „Ура!“

Вэрла гыч йӱк: „Вийан лийжэ Вэрховный Совэт дэпутат Вäчэслав Михайлович Молотов!“ Рӱжгэ сово кырымаш, кычкырымаш: „Ура!“).

Йолташ-шамыч! Совэт Ушэм Вэрховный Совэтыш мэмнам шкэ избранникыштлан колтышо мэмнан кугу родинан калык массэ 12 дэкабрьыштэ сайлымаштэ шкэ голосыштым йэдинодушно пуэныт. Правитэльствын составшэ—СССР Калык Комиссар-шамыч Совэт нэргэн Вэрховный Совэтыш шкэ прэдложэньыжым пуаш Вäчэслав Михайлович Молотовлан поручитлаш манын мый прэдложэньым ыштэм.

(Залыштэ улшо-шамыч чыланат шогалыт, рӱжгэ сово кырымаш, сово кырымаш овацийыш савырна, кычкырымаш: „Ура“!).

Иолташ-шамыч, правитэльствым — ССР Ушэм Калык Комиссар-шамыч Совэтым образоватлымэ нэргэн вопросым обсуждатлымылан кӧра — мый йужо наркомат-шамычын пашашт нэргэн ик мыньар замэчаньым ыштэм. Очыни, паша тыгэ шога, посна ситыдымаш дэн ӱмыл могыр мэмнан йатыр наркомат-шамычын уло.

Мый, Лэнинградын дэпутатшэ сэмын, мутым налынам. Ала млэнна, вэрысэ пашайэҥ-шамычлан, мэмнан наркомат-шамычын пашаштышт чылажак раш огыл, умлымашан огыл, но, ойлат, ӧрдыж гыч иктаж мо койэш.

Мый Вэс эл Паша Калык Комиссариатын п а ш а ж э нэргэн ик мыньар мутым каласынэм ыльэ.

Йолташ-шамыч, Вэс эл Паша Калык Комиссариатын мэмнан совэт правитэльствэ вуйлатымэ почэш тыныслык политикым послэдоватэльнэ шуктэн шогымаштыжэ да мэмнан пагалымэ Нарком **Максим Максимович Литвиновын** совэт государствын тыныслык политикшым шуктэн шогымо пашаштыжэ кугу заслугыжо улмо шотышто мэмнан тӱрлӧ мнэньэ укэ манын мый шонэм. **(Рӱжгэ сово кырымаш).**

Мыйын НКИД-ын практичэский пашажлан касатлышэ ик мыньар вопрос-шамыч улыт. Нунылан мый умылтарымашым налнэм.

Пэрвой вопрос, кудылан мый умылтарымашым налнэм: мэмнан дэнэ Лэнинградыштэ, тӱрлӧ иностраннэ дэржавэ шамычын пэш шуко консулышт улыт. Мэмнан дэнэ, Лэнинградыштэ, кажнэ иностраннэ дэржавэ гайак шкэ консулжым имэтла. Тидын дэнэ пырльа мый каласышаш улам, нинэ консул-шамычын ик мыньар ужашыжэ шкэ полномочий дэч обäзанностьшо-шамыч рамкэ гыч лэктэш да эл дэн калык ваштарэш, кушто нуно илат, подрывной паша дэнэ заниматлэн шкэныштым нэпозволитэльнэ кучат.

Тыгак палэ, СССР-ын нинэ эллаштэ тынарэ консулжо-шамыч укэ. Мыйын йодыш лэктэш, молан тидэ тыгэ? НКИД молан тыгай положэньым допускатла? Вэт иностраннэ дэржавэ-шамычын СССР-ыш пэрдставитлымэ консулышт СССР-ын иностраннэ дэржавылашкэ прэдставитлымэ консулышт-шамыч дэнэ ик нарэ огытыл, шукырак улыт. Консульский прэдставитэльствын ик нарэ лийшашыжэ вэс эллаштэ мэмнан, тыгак вэс эл-шамычынат, мэмнан кугу социалистичэский родинын вийжэ дэн куатшэ гыч лэктын ок шого гын? **(Сово кырымаш).**

К о к ы м ш о вопросыш куснэм. Тидэ вопрослан мый ик мыньар умылтарымашым налнэм. Йапоний дэн марионэточный Манчжоу-Го манмэ агэнствын наглый, хулиганский да провокационно выходко-шамыч шотышто НКИД-лан рэшитэльнырак лийаш кӱлэш ыльэ, манын мый шонэм. **(Рӱжгэ сово кырымаш).**

Йолташ-шамыч, Дальнэ Востокышто мэмнан отношэньын развиватлымыжым шэкланымэ годым, мэ чыланат ужына, мэмнан Восточно границылаштэ Йапоний дэн Манчжоу-Го манмэ агэнствэ могырым иктаж-могай очэрэдной провокационно вылазкэ лийдымэ кэчэ-шамыч шагал годым эртат.

Тидын нэргэн пытартыш жапыштэ лийшэ фактат, права дэн калык коклаcэ общэньым общэпризнаннэ нормыштым йӧршэш закондымын да грубын нарушатлымаш да попиратлымаш—пассажир дэн почто нангайшэ мэмнан гражданский самольотым провокационно кучымаш факт ойла. Кунарэ млэнна палэ, самольотым да тушто улшо грузым пӧртылтымӧ шотышто ты мартэат дэйствэннэ мэр ыштaлтын огыл.

(Умбакыжэ 2-шо могырышто).

ПЭРВОЙ СОЗЫВ СССР ВЭРХОВНЫЙ СОВЭТЫН ПЭРВОЙ СЭССИЙЖЭ

Дэпутат А. А. ЖДАНОВЫН ойлымыжо

УМБАКЫЖЭ

Йапонский импэриализмын хулиганлышэ агэнтшэ-шамыч могыр гыч кэч могай провокационно выходко-шамычым нигунам лийдымашын кораҥдышашлан мэмнан восточно границыштэ мэмнан отношэньым рэгулироватлышэ дэйствэннэ мэрым мэмнан дипломатий корно дэнэ приниматлаш кӱлмӧ шотышто мэмнан элысэ чыла шэмэр-шамычын общэствэннэ мньэньышт йэдинодушныйла мланэм койэш. (**Рӱжгэ одобритлымаш**).

Варажэ мый, йолташ-шамыч, Францийыштэ кызыт мо лийын шогымым ом умло.

Кузэ умлаш положэньым, кунам элын правитэльствыжэ, кудын дэнэ мэ—СССР—ситалык нарак тэснэ отношэньыштэ улына да кудын дэнэ мэмнан, пуйто, сближэньэ лийын шога, шкэ тэрриторийыштыжэ СССР ваштарэш проповэдоватлышэ да тэрроризмым организоватлышэ организаций-шамычлан сущэствоватлашашт допускатла?

Тидэ иностраннэ-шамычлан убэжищэ права нэргэн закон почэш ышталтэш манын ойлат. Мланэм тидэ тыгэла ок кой. Мланэм койэш: французский тэрриторийыштэ сущэствоватлымэ факт, тугай государствын тэрриторийыштыжэ, кудын дэнэ мэ нормальнэ отношэньыштэ улына, кудын дэнэ мэ ваш полшымо нэргэн пактым ыштэнна,—тыгай род организаций сущэствоватлымэ факт молым огыл, ваш полшымо пактым мэмнан дэнэ ыштышэ правитэльствэ могырым, руш да руш огыл происхождэньан чыла тӱрлӧ мэрзавэц-шамычын активнэ враждэбнэ пашаштым лӱмын да завэдомо поощрӓтлымым прэдставльатла.

Мэ тыштэ йодшаш улына: тидэ пакт сущэствоватла альэ ок сущэствоватлэ, тидэ пакт чынжым уло альэ укэ? Мый гын, СССР Калык Комиссар-шамыч Прэдсэдатэль тидэ дэфэкт-шамычыш ончалжэ да нуным пытармылан соотвэтствуйущий мэрым приниматлыжэ, манын шонэм. (**Сово кырымаш**)

Йолташ-шамыч, тугак мый мэмнан калык озанлыклан кугу значэньан улшо ик комиссариатын пашажэ нэргэн ик мыньар мутым каласынэм ыльэ. Мый вӱд транспорт калык комиссариатым шонэн ойлэм.

Мэмнан дэнэ пуйто Совэт Ушэмын йугыштыжо эшэ навигаций пэтырналтын огыл. Мый Каспийский тэҥызым, да тидын дэнэ тӧрак мэмнан Совэт Ушэмын йугыштыжо улшо моло тэҥыздэн эҥэр-шамычымат он чыктынэм. А тидэ жапыштак вӱд транспорт Калык Комиссариатын пашажым ончалатат, вообщэ чыла да чыла вэрэат кылмэн манмэ впэчатлэньэ лийэш. Пуйто мэмнан Совэт Ушэмын сэржэ-шамычым мушкын шогышо эҥэр, тэҥыз да окэан-шамыч кылмэныт. (**Сово кырымаш. Воштылмаш**).

Мый тидым каласынэм: вӱд транспорт Калык Комиссариат кидыштэ улшо транспорт срэдства-шамыч нэудовлэтворитэльнэ кучылталтыт. Аварий кушкын шогымашкэ наркомводын вниманьыжым правитэльстват, партийат, совэт общэствэнностьат ик кана вэлэ огыл обращатлэныт гынат, тидэ аварий-шамыч вӱд транспортын бичшэ лийынак шогат. 1936 ийыштэ наркомводын пашажлан сопутствоватлымэ убыткэ нунын тӱрлӧ обйэктивнэ условийан, мут гыч 1936 ийысэ вӱдын куакш улмыжо манмэ гайэ тӱрлӧ ссылкым ыштылмышт дэнэ палэ лийэ. Пуйто Совэт Ушэмын тэҥызлашкыжат, тугак эҥэрлаштыжэ навигацийлан чыла шотыштат благоприйатнэ улмо гайэ 1937 ийыштат тидэ убыточностьын шагалэммаш тэндэнцийжэ лийын огыл.

Мый тыгай фактыш вниманьым ыштышаш улам: мэмнан элын калык озанлыкшылан тыгай кугу значэньан улшо нэфтьым шупшыктымаш, тьага дэн тоннаж тичмашын ситышын уло гынат, тыгай положэньыштэ улэш, Баку гыч кэчэ йэда сэвэрыш нэфть продуктым 12 тонным грузитлымэ олмэш улыжат кызыт 4 тонн вэлэ грузитлалтэш. Тидэ нэфтьым Наркомвод грузитлымашкэ ок приниматлэ да тудым нэфтьаной амбарлашкэ аралашлан мӧҥгӧ колташ вынуждатла.

Вӱд транспортышто рвэзэ кадрым выдвигатлымэ да йамдылымэ пашан крайнэ нэудовлэтворитэльнэ состойаньыштэ улмашкыжэ мый вниманьым обратитлынэм ыльэ. Тидэ нэргэн мэмнан совэт общэствэнность пэш шуко ойла, мэмнан пэчать шуко воза.

Йолташ-шамыч, мэ чытышэ калык улына, но йатыр ий годсэк Наркомводын куакш вэрыштэ шинчымыжэ гыч вашкэрак волаш кӱлэш (**воштылмаш**) да тунарак полный ход дэнэ огыл гынат, кэрэк мо гынат, мэмнан вӱд транспортын корабльжэ-шамычым Наркомводын кондыштмо тихий ходшо дэнэ огыл кайаш кӱлэш. Тидэ шотышто мэмнан Наркмвод да тудын вуйлатымашыжлан йатыр шотышто свойствэннэ улшо спокойствий дэн благодушныйым сэҥаш да прэдупрэдитлаш кӱлэш: вӱд транспорт положэньыштэ паша тыгэ кайаш тӱҥалэш гын, общэствэнностьын чытымашыжэ пудэштын кэртэш да шушаш Сэссий мартэ паша ок тӧрлаталт гын, вӱд трэнспорт Калык Комиссариатын вуйлатымыжэ шотышто куку ончычракат ынжэ кукукло ыльэ. (**Воштылмаш**).

Калык Комиссарым кызытак сниматлаш мый ом трэбытлэ, но тидэ шотышто Вэрховный Совэт вӱд транспорт Калык Комиссариатым кызытсэ жап мартэ ыштымыж дэч йатыр сай ыштaш кӱлмӧ нэргэн прэдупрэдитлышаш манын шонэм.

Чрэзвычайнэ важнэ значэньан улшо совэт пашан адак ик отрасльжэ уло. Мый совэт искусствым шотыш налам. Мэмнан калыклан совэт искусство могай кугу значэньан улмыжо палэ. Совэт искусствын атыланымыжэ мэмнан эл шэмэрын культур потрэбностьшо кушмым удовлэтворитлымэ дэнэ кылдалтмыжэ палэ. Совэт исскусствын тидэ кушмашыжын айдэмэ-шамычын чыла потрэбностьыштлан кушкаш да вийаҥашышт йӧным пуышо социализмын сэҥымыжэ дэнэ пэҥгыдын кылдалт шогымыжым чылават палат.

Искусствышто рвэзэ дарованьат культурный потрэбность кушмылан соотвэтствэннэ кушкын шога. Мэмнан элыштэ рвэзэ дарованьэ дэн талант могай пышный пэлэдыш дэнэ пэлэдын шогымылан мэ чыланат свидэтэль улына. Совэт власть, совэт правитэльствэ чыла ушэмысэ рэспубликлаштэ мэмнан искусствым лушкыдымо вниманьэ дэнэ да тыршымаш дэнэ авырэн шогат. Мый шонымаштэм, тидэ шотышто мланэм шуко ойлаш ок кӱл—тидэ чылаланат раш.

Тидэ условийлаштэ СССР Калык Комиссар-шамыч Совэт пэлэнсэ искусство паша Комитэт чын пашам шарышаш ыльэ да, чынак кугу пашам ыштышашлан совэт искусствым атыландаршаш вэрч путыракак сай обстановко дэнэ пайдаланышаш ыльэ.

А искусство паша Комитэт да Комитэт прэдсэдатэль—Кэржэнцэв йолташын руководствыжым, тудын кызыт кузэ коймыжо шотышто налаш гын, мый ом шинчэ, ала тидэ руководство мэмнан Совэт Ушэмын иктаж могай олалаштэ, крайлаштэ, областьлаштэ да ушэм рэспубликлаштэ шижалтэш, но мэ Лэнинградыштэ тидэ руководствым огына шиж. (**Воштылмаш**).

Кэч рэпэртуарын идэйнэ выдэржанностьшо шотышто вопросым налаш. „Богатыри" лӱман антиисторичэский да политик шотышто двурушничэский улшо пьйэсым ончыктымын историйжэ чыланат ушыштыжо улэш. Тыштэ руш калыкын историйлан чынак мускылтышым организоватлымаш лийын. Совэт искусствылан чуждый улшо Мэйэрхольд тэатрым пытарымэ нэргэн шукэртэ огыл лэкшэ пунчалмутат палэ. Искусство паша Комитэт да тудын руководитэльжэ Кэржэнцэв йолташ тынарэ кужу жап мартэ шкэ воктэныштак, Москошто, шкэнжын кривльаньыжэ да трьукачэствыжэ дэнэ классичэский рэпэртуарын пьйэсшым опошльатлаш тӧчышӧ тэатрын илымыжым молан допускатлэныт, умлаш ок лий. Тидэ тэатр ик чын совэтский пьйэсымат ыштэн огыл, тэатрын актьорский коллэктившым разлагатлэн да тидэ жапыштак искусство паша Комитэт чарныдэ тудлан поддэржкым ыштэн шогэн, тудо чыла годымат государствэнный субсидийым кугун пуэн шогэнысэ Искусство паша Комитэтын руководствыжо нэудовлэтворитэльнэ состойаньыштэ улмыжо нэргэн тидэ ок ончыкто мо?

Мый адак шукэртэ огыл лийшэ факгым ончыктынэм. Пианист-шамычын конкурсышт годым Комитэт прэдсэнатэль Кэржэнцэв йолташ тидлан нимогай оснований дэч посна йатыр рвэзэ музыкант-шамычым конкурсышто участвоватлымагыч кораҥдэн. Улыжат тидэ музыкант шамыч кокла гыч йужыжын политик шотышто пӱтыньэк ӱшанлэ огыл мӱндыр шочшышт ала кунам ала кушто лийыныт, садэ пэш мӱндыр шочшыштлан вэрч, а нунын кокла гыч шукыжо ала мыньар лу ий ожно колэныт, нунын сулыкыштлан вэрч Кэржэнцэв йолташ талантан рвэзэ йэҥ-шамыч

(МУЧАШ 3-шо МОГЫРЫШТО).

Сӱрэтыштэ: СССР Вэрховный Совэт Прэзидиум прэдсэдатэльын замэститэльжэ-шамыч. Шола гыч пурлашкэ (кӱшнӧ): **И. С. Хохлов, Г. И. Пэтрэвский, Н. Я. Наталэвич;** (ӱлнӧ) **Бабайэв Хивали, Ахунбабайэв Юлдаш, Шагадайэв Мунавар.**

ДЭПУТАТ-ШАМЫЧ СССР ВЭРХОВНЫЙ СОВЭТЫН СЭССИЙЖЭ НЭРГЭН ОЙЛАТ

В. Д. ОРЭХОВ
СССР Вэрховный Совэтын дэпутатшэ

ПАШАМ СТАЛИН ЙОЛТАШ ТУНЫКТЫМО СЭМЫН ЫШТАШ ТӰҤАЛАМ

Мый эн ондак калыкын вождьшо да кугу учитэльжэ Сталин йолташ нэргэн каласэм. Тудо СССР Вэрховный Совэт Сэссийын чыла засэданьыштыжат участвоватлэн. Сталин йолташын мэмнан социализм элысэ калык ончылно шкэ дэпутатский обязанностьшым шуктэн шогымыжо—чыла дэпутат - шамычлан пэш чаплэ образэц лийын шога. Сталин йолташ Сэссийын чыла засэданьыштыжат вопросым обсуждатлымэ годым пэш сэрйозно да активнэ участвоватлыш, тыгэ тудо чыла дэпутатым пашам сайын ыштэн шогаш кугун туныктыш.

СССР Вэрховный Совэтын пэрвой Сэссийжэ пэш кугу государствэннэ пашашамычым лончылыш. Сэссийыштэ пӱтынь дэпутатын ик шонымаш ыльэ—тидэ калыкын ӱшанымыжым тичмашынак да чаплын шукташ, Сэссийыштэ шогышо государствэннэ паша - шамычым сэҥымаш дэнэ разрэшитлаш. Чыналан палэ, мэ большэвик партий да кугу Сталин вуйлатымэ почэш тидэ задачым шуктэн улына. Тыжэч раш, коммунист дэн бэспартийнэ - шамыч блок сэҥаш лийдымэ кугу вий. Тидэ блок нымогай йӧсӧ, нэлэ дэч огэш чакнэ. Тидлан сэҥэн кэртдымашлык нымоат укэ.

Парламэнтыштэ пашам мэмнан сэмын йэдинодушно шуктышо тӱньаштэ ик элат укэ. Капиталист эл-шамычын парламэнтышт—тидэ эксплоататор классын парламэнтышт. Тушто капиталист кашак пролэтариатым,

шэмэр крэсаньык-шамычым эшэ чот эксплоатироватлымэ нэргэн шкэнныштын кӱсэнныштым эшэ кугун овартышаш нэргэн каҥашат.

Мэмнан дэнэ гына чынак калык парламэнт. Социалистичэский парламэнт, калыкын интэрэсыжым аралышэ парламэнт.

Мэ Вэрховный Совэт Прэзидиумым, Совэт правитэльствым сайлышна. Тушко мэмнан родинын достойный йэнгжэ-шамычым сайлэн улына. Нуно кугу Сталин вуйлатымэ почэш мэмнан элнам, пӱтынь калыкым у кугу сэҥымашыш—коммунизмыш ӱшанэн нангайат.

Национальность Совэтын Сэссийыштыжэ чылажэ 54 нацийын дэпутатышт лийыныт. Нуно чыланат коммунист партий дэн правитэльствылан, Сталин йолташлан мучашдымын прэданнэ улмыштым ончыктышт.

Сэссий 12 йанварь гыч 19 йанварь мартэ шуйныш. Нинэ кэчэ коклаштэ нимогай нойымашым шижалтын огыл. Пашам ышташ эшэ у вий, у шинчымаш йэшаралтын шогэн.

Кызыт мыйым Марий АССР Исполком прэзидиум Пэктубай райисполком прэдсэдатэльлан выдвигатлэн. Мый тидэ кугу да отвэтствэннэ пашам шукташ уло вийэм, уло моштымэм пыштэм. Избиратэль-шамыч дэнэ кыл кучымашым эшэ чот пэҥгыдэмдэм. Пашаштэм нунын ончыктымыштым колышташ да шукташ тӱҥалам. Мый Сталин йолташын **дэпутат —калыкын слугажэ** манын ончыктымыжым нигунамат ом мондо.

М. С. СЭРГЭИЭВА
СССР Вэрховный Совэтын дэпутатшэ

Нигунам мондыдымо кэчэ-шамыч

Мый Москвашкэ СССР Вэрховный Совэтын Сэссийжэ почылтмым пэш чот вучышым. Тидэ вучымо жап вашкэ шуо. 12 йанварыштэ кастэнэ Крэмльэш Национальность Совэтын Сэссийжэ почылто. Сэссий

почылтмо жапым тыгылай мут дэнэ ойлэнат моштышаш гай огыл.

Сэссийыштэ правитэльствэнный ложыш калыкын йӧратымэ вождьшо Сталин йолташын шкэнжын лишыл соратникшэ - шамыч дэнэ пырльа лэкмыжэ годым тудым пӱтынь зал пэш вийан совым кырэн, „Ура!" кычкырэн вашлийэ.

Сталин йолташ калыкым пэш йӧрата. Тудо Сэссийын чыла засэданьыштыжат дэпутат - шамыч коклаштэ лийын. Дэпутат-шамычым кугу государствэннэ вопрос-шамычым чаплын шуктышаш вэрч кучэдалаш туныктыш.

СССР Вэрховный Совэтын Сэссийыштыжэ вопрос-шамычым лончылмо годым чыла дэпутат ик шонымашан лийыныт, тидэ—калыкын ӱшанымыжым чэслын, Сталинла шукташ. Дэпутат - шамыч большэвик партий да кугу Сталин вуйлатымэ почэш калыкын ӱшанымыжым чаплын шуктышт.

Мый Москва олам пэрвой ужынам. Ола пэш кугу да сылнэ. Лу, луаткок этажан чаплэ кӱполат-шамыч пэш шуко. Урэмлаштэ чарныдэ, эрэак автомашина-шамыч кудалыштыт.

Сэссий лиймэ жапыштэ Москва оласэ шуко производствылашкэ, мэтрошко, музэйлашкэ экскурсий дэнэ коштын улына.

Лэнинын музэйжэ пэш чот кэлшыш Тидэ музэйыштэ тӱньамбалсэ пролэтариатын вождьшо кугу Лэнинын пӱтын илышыжым, чыла пашажым палаш лийэш. Тыгакак тидэ музэй Лэнин-Сталин партийын историйжым тунэммашлан пэш кугун полша.

Мыйын задачэ: СССР Вэрховный Совэт дэпутат лӱмым Сталин йолташын ойлымыжо сэмын чаплын сулэн шогаш. Эрэак калык коклаштэ лийаш, пашам ышташ калык дэч тунэмаш. СССР Вэрховный Совэтын пэрвой Сэссийжэ нэргэн избиратэль-шамычлан сайын умландарэн шогаш тӱҥалам.

А. А. ТОЛСТОВА
СССР Вэрховный Совэтын дэпутатшэ

МОСКВА—МЭМНАН РОДИНЫН ШӰМЖӦ

Мый Москваш пэрвой кана мийэнам. Мэмнан элын столицыжэ пэш кугу да путырак сылнэ. Эрэак трамвай, автомашинэ, автобус-шамыч кудалыштыт. 5-10 пачашан сылнэ дэч сылнэ кӱкшӧ кӱполат-шамыч куанэн пэнгыдын шогат. Йошкар площадьыштэ Крэмльын башньэ-шамыч вуйлаштыжэ йошкар звэзда-шамыч патыралэн волгалтын шогат.

12 йанварь. Кас. Лач 8 шагат жапыштэ Крэмльэш Национальность Совэт засэданьэ залэш Национальность Совэтын Сэссийжэ почылто. Пӱтынь дэпутат-шамыч правитэльствэнный ложыш СССР Вэрховный Совэтын пэрвой дэпутатшэ Сталин йолташ да тудын лишыл соратникшэ-шамычын лэкмыштым кӱдырчӧ гай вийан совым кырэн, „Ура!" кычкырэн шокшын вашлийыч. Тӱрлӧ-тӱрлӧ йылмэ дэнэ Сталин йолташым, мэмнан партий дэн правитэльствым саламлэн кычкырымаш зал мучко шэргылтэш. Тыгэ 25 минут нарэ Национальность Совэтын кугу залжэ Сталин йолташым саламлымаш дэнэ йоҥга. Дэпутат-шамычлан калыкын вождьшо Сталин йолташат шкэ соратникшэ-шамыч дэнэ пырльа вийан совым кырыш, калыкын дэпутатшэ-шамычым шокшын саламлыш. Тидэ жапым мый ӱмыраштэмат ом мондо. Сталин йолташ пашам кузэ ышташ, калыкым йӧраташ кугун туныктыш. Сталин калыкым пэш чот йӧрата.

Мэ Сэссийыштэ чыла вопросымат пэш сэрйозно, пэш вниматэльно обсуждатлышна. Рэшэньэ-шамычым чыла дэпутат-шамыч йэдинодушно приниматлышт. Сэссийын кажнэ засэданьыштыжэ кугу Сталин пэш активнэ участвоватлэн. Тудо дэпутат-шамычым государствэннэ пашам обсуждатлымаштэ, тыгак сэссийын чыла пашаштыжат

эрэак туныктэн, куандарэн шогыш.

Сэссийыштэ дэпутат-шамычын Молотов, Жданов, Косиор, Багиров йолташ-мытын выступлэньыштым пэш раш шарнэм. Нуно посна наркомат-шамычым чот критиковатлышт. Жданов йолташын мэмнан элыштэ капиталист эл-шамычын дипломат консульшт шуко улмо нэргэн, Гэрманий дэн Йапонийын осалланымыштым критиковатлымыжэ годым дипломатичэский ложышто шинчышэ господа-шамыч чытэн кэртдэ лэктын кайышт. Мый нунын койшыштым йата ончэн шинчышым.

Сэссий 19 йанварьыштэ 6 шагат кастэнэ пэтырныш. Сэссий пэтырнымэкэ тунамак мэмнан куатлэ родинын шӱмжӧ—Москва дэпутат-шамычым шокшын саламлыш. Йошкар площадьыштэ Москвасэ пашазэ, служышо, студэнт да моло шэмэр-шамычын кугу дэмонстрацийышт лийэ. Мавзолэйын шола могырыштыжо Сталин йолташ да тудын соратникшэ-шамыч шогэныт. Мэ уна шамычлан ыштымэ трибунышто (мавзолэй воктэнак) лийын улына. Йошкар площадь прожэктор дэнэ волгалтын. Садлан кас ыльэ гынат, кэчывал гайак волгыдо лийын. Тӱжэм дэнэ Москвасэ шэмэр-шамыч трибун воктэч калыкын вождьшо кугу Сталиным, Вэрховный Совэт прэзидиумым, Совэт правитэльствым да калык парламэнтын дэпутатшэ-шамычым шокшын саламлэн эртышт.

Сэссийыштэ улмо жапыштэ Москвасэ тӱрлӧ прэдприйатьылашкэ, Лэнин музэйыш, мэтрош, мавзолэйыш, Пушкинский выставкыш да моло вэрлашкат экскурсий дэнэ мийэн улына.

Сталин лӱм автозаводышто машина ыштымым, тыштэ стаханов сэмын паша ыштымэ мэтодым каласкалышт. Пашазэ-шамыч мэмнам пэш куанэн вашлийыч.

Мэтрон чыла станцийыштыжэ лийын улына. Кэч могай станцийым ончо—эрэ воштончыш гайэ. Эрэ мрамор. Мэтрон вагон омсажэ шкэ почылтэш, шкэак чӱчылтэш, чыла мэханизироватлымэ. Вэт тыгай кугу олам ышташ, чаплэ мэтром, куатлэ завод - шамычым стройитлаш мэмнан родинэ да пашазэ класс вэлэ способно улыт.

Мэмнан, самырык дэпутат-шамычым, „Комсомольская правда" газэт уналыкэш ӱжӧ. Комсомолэц, комсомолка-шамыч ик кастэнэ тушко уналыкэш мийышна. Мланна „Правда" дэн „Комсомольская правда" газэт-шамыч пэчэтлымым ончыктышт. Вара рэдакцэ пашайэн-шамыч дэнэ вашлиймаш лӱмэш сылнэ кас лийэ. Тыштак чыла нацийын изашольо сэмын кэлшымаш ончыкталтэ. Касыштэ чыла наций шкэ сэмынжэ куштышт, мурышт. Мыйат марий мурым мурыштэн, марла куштылтэн пушым.

Москва пашам эшэ сайын ыштэш, дэпутат лӱмым паша дэнэ сулэн шогаш кугун туныктыш. Москва оласэ Сталинский избиратэльный округын 11 дэкабрыштэ лийшэ прэдвыборный погынымаштыжэ Сталин йолташын ойлымыжым эрэак чаплын шуктэн шогаш тӱҥалам.

Политучобым вуйлатымаштэ ваштaлтышым ыштыман

Комсомолэц дэн нэсойузный молодьожын активность кушмышт кажнэ райкомол дэч тыгак пэрвичный комсомол организаций-шамыч дэч политичэский пашам сайэмдаш, коммунистичэский воспитаным вуйлатымаштэ рэшитэльный ваштaлтышым ыштaш трэбытла. Но йатыр райкомол да нунын сэкрэтарьышт тидым альат умылэн огытыл. Коммунистичэский воспитаньэ пашам йöршын сайэмдэн огытыл. Политучобо дэнэ тошто сэмын бÿрократла вуйлатат. Тидын дэнэ гына рэспублик мучко политучобын начар шындымым онычкаш лийэш.

Шэрнур районышто чылажэ 34 одиночко комсомолэц альат политучобо дэнэ авалтымэ огытыл. А райкомол сэкрэтарь Пэкпайэв обкомолыш чыла авалтымэ манын, сводкым шойышт колтэн.

„Азин" колхоз пэлэнсэ комсомол организацийыштэ (Роҥго район) тэний политучобо ик канат лийын огыл. Политико-воспитатэльный паша начар шындымэ дэнак комсомолэц-шамыч йÿн гына кийат. Комсорг Халтурин йÿмö вуйа комсомол билэтым йомдарэн. Комсомол погынымаш ик канат лийын огыл,—манын **Азиновский** йункор увэртара.

Звэнига районышто „Мотор" да „Мушмарий" колхоз пэлэнсэ комсомол организацийыштэ пропагандист укэлан кöра политучобо ик канат эртаралтын огыл. Райкомол пропагандистым пуаш огэшат шоналтэ,—манын К-ц дэн **Ивук** йункормыт возат.

Морко пэдучилишыштэ политико - воспитатэльный пашам пэш начар шындымэ. Тунэмшэ-шамыч политучобыш огыт кошт. Пропагандист Дмитров да моло-шамычат заньатьэ эртараш йамдылалтдэ коштыт. Антирэлигиозно пропагандым огыт ыштэ. СВБ организаций пашам ок ыштэ. Комсомолэц- шамыч да комитэт члэн Крылов тошто пайрэм „Крэщэньэ" годым йÿаш коштыныт. Райкомол сэкрэтарь Пэтров йолташ тидэ организацийыш чÿчкыдын коштэш гынат, политико-воспитатэльный пашам сайэмдаш ок полшо,—манын **комсомолэц-шамыч** возат.

Тыгай койыш-шамычым нигузэат чыташ огэш лий. Райкомол-шамычлан политико-воспитатэльный паша вуйлатымаштэ кызытак ваштaлтышым ыштыман.

Рäзанов йолташын кружокыштыжо

5 часлан Маритранлэсын мэстком пöртышкыжö комсомолэц - шамыч толаш тÿҥальыч. Нуно политик тунэмаш погынат.

Заньатьэ тÿҥалмэш йужышо шахмат, шашкэ дэнэ модыт. Иужышт пырдыжыштэ кэчышэ картыштэ тÿрлö ола - шамычым, государствэ-шамычым, тылэч молымат кычалыт, а йужышт газэтым лудыт.

Заньатэ тÿҥальэ. Пропагандист Рäзанов тунэмшэ-шамыч дэч заньатьылан чыланат йамдылалтын улыда? —манын йодо.

—Чыланат йамдылалтынна, адак конспэктым возэнна, — вашмутым пуышт.

Пропагандист Рäзанов йолташ могай тэмым каймэ нэргэн ушэштарыш, вара тунэмшэ-шамычлан йодыш-шамычым пуэдаш тÿҥальэ.

—Соколов йолташ утопичэский социализм нэргэн каласэн пу,—маньэ Рäзанов йолташ. Соколов йолташ утопичэский социализм нэргэн каласыш.

—Кö йэшарынэжэ?—йодо пропагандист.

—Мый йэшарэм,—манэш Арэстов. Но Арэстов йэшарымаштыжэ йоҥылышым пуртыш.

— Рäзанов йолташ Арэстов йоҥылыш умылтарыш, —манэш Тихонов. Пропагандист Рäзанов Арэстов йолташын йоҥылыш умылтарымыжым Тихонов йолташлан тöрлаташ мутым пуыш.

Заньатьэ пытартышлан пропагандист Рäзанов йолташ общий выводым ыштыш да адак шукыш заньатьыштэ кайшаш тэмым кÿчыкын умылтарэн пуыш.

Заньатэ сай эртыш. Тунэмшэ-шамычат йамдылалт толыныт, чыланат конспэктым возэныт. Пропагандист сай йамдылалтын.

Но тидын дэнэ пырльа пропагандист Рäзанов йолташын ситыдымашыжэ уло. Тудо нагльадный пособий, карт-шамыч улыт гынат, тидым кучылтын ок мошто. Тэвэ пэрвой РСДРП сйэзд нэргэн ойлымо нэргэн могай олаштэ лиймыжым картыштэ ыш ончыкто. Тыгак тунэмшэ - шамычын йужо йоҥылышым тöрлатыдэ кодыш. Адак посна тэмэ дэнэ художэствэннэ кнага-шамычым лудаш ок рэкомэндоватлэ.

Горкомол кружок комплэктоватлымэ годым комсомолэц-шамычлан политик шинчымашыштым палэн налдэ комплэктоватлэн. Тэвэ Тихонов йолташ кодшо ийын ВКП(б) историй кружокышто тунэмын, тэний тудым политграмот кружокышто тунэмаш ыштэныт. Садлан тудлан тидэ кружокышто тунэмаш интэрэснэ огыл.

П. Щэрбаков.

Мыйын паша мэтодэм

Мый, Шэрнур райкомолын пропагандистшылан пашам ыштэм. Чылажэ 5 политшколым вуйлатэм.

Паша мэтод мыйын тыгай: у тэмэ тÿҥалмэ дэч ончыч, кÿчÿкын тошто каймэ тэмым ушэштарэм. Вара 20-30 минут нарэ у тэмэ дэнэ бэсэдым эртарэм. Адак кÿлэшыжым кÿчÿкын возыктэм. Тидэ нунылан мöҥгыштышт заньатьылан йамдылалташышт полша. Вэс заньатыштэ тунэмшэ-шамыч дэч кодшо заньатыштэ бэсэдэ эртарымэ тэмэ дэнэ йодыштам. Тунэмшэ чыла чын, раш каласэн пуэн гын, шкэ ом йэшарэ. Чын да раш отвэчатлэн огыл гын, вэс тунэмшылан йэшарыктэм да шкэ адак мом йоҥылыш ойлымыжым тöрлатэм. Пытартышлан тидэ эртымэ тэмэ дэнэ в ы в о д ы м дополнитэльный матэриал дэнэ ыштэм. Адак заньатьэ мучашэш 10—15 минут нарэ тэкущий вопрос дэнэ политинформацийым эртарэм. Кажнэ тэмэ дэнэ кэлшышэ художэствэннэ литэратурым лудаш рэкомэндоватлэм. Туныктымо годым нагльадный пособийым, картым кучылтам. Тыгэ ыштымаш тунэмаш пэш кугун полша.

Мыйын кружокышто тунэмшэ - шамычын активностьышт эртак кушкын шога. Посна тунэмшэ-шамыч Жилин, Пакэйэва партийыш пураш йамдылалтыт. Жилиным МТС пэлэнсэ комсомол комитэт сэкрэтарьлан сайлэныт. Чэрновым „1 март" колхоз бригадирлан шогалтэныт, Махматова Саскавийым комшколыш тунэмаш колтэныт, Анисимовым район сбэркассыш паша ышташ налыныт. Моло тунэмшэ-шамычат кушкыт.

Пропагандист— ВЭДЭРНИКОВ Т. Н.

Сабэров заньатым кÿрлэш

ВЛКСМ Параньгэ райкомышто политик тунэммаш начарын шындымэ. Тыштэ эн ончычак пропагандист Сабэров титакан. Тудын титакшэ почэш шуко заньатьэ кÿрылтын. Тэвэ 25 йанвабрыштэ заньатьэ лийшаш ыльэ. Тунэмшэ-шамыч чыланат погынэныт ыльэ. Но Сабэров заньатыш ыш тол. Сабэровынак титакшэ дэнэ 5 йанварыштат политзаньатьэ кÿрылтö. Сабэров гын, шкэжэ политик тунэммашым организоватлышаш вэрч йылмэ дэнэ пэш чот кутыра. Политик тунэммаштэ мут дэнэ лугымашлан мучашым ыштыман.

Мансур.

Лудмо пöртын пашажым сайэмдыман

Морко район, Кожлайэр йал совэт пэлэнсэ лудмо пöрт массын йодмыжым ок шукто, массэ дэч öрдыштö шога. Лудмо пöрт вуйлатышэ Николайэв Алэксэй шкэ пашажым кÿлэш сэмын ок ыштэ. Лудмо пöрт чÿчкыдын тÿкылмö шинча. Садланак колхозник-шамыч лудмо пöртыш огыт кошт.

Альэ мартэ лудмо пöртыштö буржуазнэ националист - шамычын возымо кнагашт аралалтэш. Нуно шакшэ кнага-шамычым колхозник - шамычлан лудаш пуэдат.

Морко ронолан тидэ лудмо пöртым тэргэн налман.

Сэргэйэв Ал.

Кружок-шамычын лÿмжö гына

„Азин" колхоз пэлэнсэ к о м с о м о л организаций (Роҥго район) осоавиахим, РОКК кружок - шамычым организоватлэн ыльэ. Ындэ кум тылзат эртэн, нинэ кружок-шамыч пашашт огыт ыштэ. Район организаций-шамычлан тидэ комсомол организаций пэлэнсэ добровольно кружок-шамычлан полышым пуман.

Г. Азиновский.

Мланна возат

Шэрнур район „Пэрвой март" колхоз пэлэнсэ комсомол организаций тидэ кэчылаштэ осовиахим дэн физкультур кружок-шамычым почо. Кружокыш комсомолэц-шамыч, тыгак нэсойузный молодьож кокла гычат пурышт.

Смородинов.

* * *

Шэрнур район „Пэрвой май" колхозысо пэрвичный комсомольский организацийыштэ политик тунэммэ кружокым почыч. Кажнэ 4 кэчылан ик кана бэсэдым эртарат.

Волков И. П.

Колхозник-шамыч йара жапыштым культурно эртарат

„Онар" колхозыш (Оршанкэ район) чаплэ клубшо уло. Тидэ клуб сай обрудоватлымэ. Т у ш т о шахмат, шашкэ, биллиард, домино, патэфон, тулэч молат улыт. Колхозник-шамыч шкэ йара жапыштым вэсэлан, культурно эртарат.

Гэрасимов Саньу.

Допризывник-шамыч тунэмыт

Роҥго осоавиахим райсовэт пэлэн 1917-18 ийлаштэ шочшо допризывник-шамычлан войэнно - учэбный пунктым организоватлэн. Тыштэ кызыт 50 допризывник тунэмэш.

Тунэмшэ-шамыч тунэммэ пашам сайын шындышашлан К у ж э ҥ э р учэбный пунктышто тунэмшэ-шамычын соцсорэвнованьэ ÿжынат.

Савэльйэв И. С.

Папанин группым ий ÿмбач налмаштэ экспэдиций вуйлатышэ начальниклан О. Ю. Шмидт йолташым назначитлымэ

Правитэльствын пунчалжэ дэнэ Главсэвморпуть начальник, Совэт Ушэм Гэрой Отто Йульйэвич Шмидтлан ийын коштшо „Сэвэрный польус" ий гыч пэрсоналым налмэ экспэдицийым личнэ вуйлаташ разрэшитлымэ.

Шмидт йолташын укэлиймэ жапыштэ Главсэвморпуть начальник пашам ик жаплан шукташ совмэститэльствэ шот дэнэ СССР СНК пэлэнсэ Гидромэтэорологичэский службо Главнэ Управлэний начальник Г. А. Ушаков йолташ пэнгыдэмдалтын.

О. Ю. Шмидт йолташлан экспэдицийыш фэвральын пэрвой числалаштыжэ кайаш палэмдалтын.

Йоча-шамыч шпионым кучаш полшэныт

Тидэ шукэртэ огыл ик пограничный колхозыштэ лийын. Пионьэр - шамыч Стэпан Орлик, Володьа Стэпчэнко, Пэтьа Сухих, Сэрьожа Смарко, Зино Остапчук п о г р а н и ч н ы й энэр сэрыштэ модыныт. Кэнэта нуно энэр гоч шэкланэн вончышо кок палыдымэ йэҥым ужыныт. Рвэзэ-шамыч уала коклаш пограничник лишыл заставыш вашкэрак увэртараш рэшитлэныт.

Кодшо рвэзэ - шамычшэ палыдымэ йэҥ-шамыч шылмэ вэрыш вэсэлан модын лишэмыныт. Нимом палыдэ границым пудыртышо-шамыч рвэзэ-шамыч дэнэ кутырымашым эртарэныт. Нунын дэч пограничный заставын йалын кушто улмыштым да молымат йодыштыныт. Рвэзэ - шамыч охотан, но йоҥылыш вашмутым пуэныт.

Вашкэ пограничник - шамыч толын шуын нуным кучэныт. Границэ пудыртышо-шамыч ик иностраннэ государствын развэдчикшэ-шамыч улыт улмаш.

Мэмнан западный границын вэс участкыштыжэ тыгай случай лийын. Колхозникын икшывышт Тимофэй Лэсник дэн Тимофэй Жаков пасушто коштмышт годым ик палыдымэ йэҥым шурно каван шэнгач писын куржмыжым ужыныт. Рвэзэ шамыч тидым пограничник - шамычлан увэртарэныт. Палыдымэ йэҥым кучымо. Тудым Совэт Ушэмыш диверсий дэн пуштмашым о р г а н и з о в а т л а ш колтэныт.

Мэмнан родиным шым рвэзэ патриотшо - шамычшылан наградым пуаш ыштымэ.

„Комсомльская правда" гыч.

Отв. рэдактор— Г. М. ЭРСКИЙ.

Упол. Марлита А-69. Тираж 3000 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком дэн Горком орган. Савыктышэ „М.К"